

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

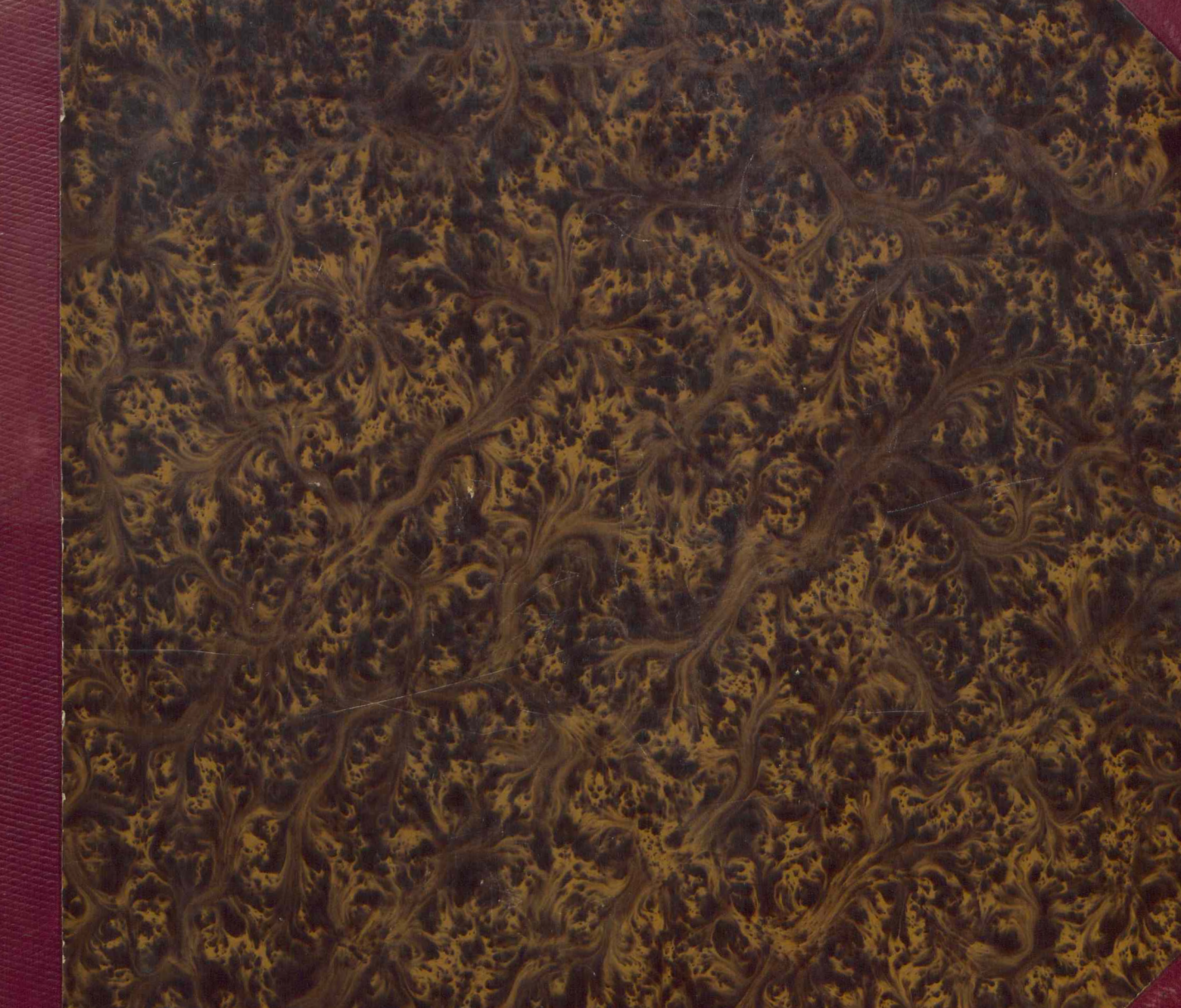
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

1871

AAKER
i Jylland.

A A K A R

i Jylland.

Den gamle Herregaard Aakar ligger i Aarhus Amt, Habs Herred og Falsling Sogn, omtrent 1½ Mil nordøst for Horsens og 3½ Mil syd-sydvest for Aarhus. I Falsling Sogn lader et gammelt Sagn den i Kæmpeviserne besungne folkemytiske Helt Svend Felding være født, og det fortæller, at han i lang Tid tjente paa Aakar. Da de vespændene ikke kunde være trygge paa Grund af Troldnens Strid med alt Christenfolk, paatog han sig det Hverd at være Bredbrager. Som han en Gang gif paa Vejen, kom Trolden fra Felsøhøj paa Holm Mark til ham og bad ham om Hjælp imod Trolden fra Borum-Cøshøj, i hvilket Hjemmed han udstyrede Ungerjenden med tolv Mænds Styrke paa det Viskaar, at han, om han nogeninde aabenbarede for noget Menneste, hvorlunde han havde faaet slige Kræfter, skulde bøde derfor ved ogsaa at faa Maltst for tolv. Snart gif der i hele Landet stort Ry af hans Kræfter, og han sørgede ogsaa for, at man ikke saa let skulde glemme ham. Da han en Gang blev vred paa en Malkepige, kastede han hende saalunde, at hun kom til at ride paa Raen af Huset, og mangen Gang løste han Roen over Væsnningen ind til Kalben. Dette hørte Herremanden paa Aakar; han kaldte Svend Felding for sig og bød ham at fortælle, hvorlunde han havde faaet en saa vidunderlig Styrke. Svend, der mindebes Troldens Adbarrel, unbslog sig for at sige det, indtil Manden gav ham det Løfte, at han skulde faa saa megen Malt, som han vilde æste. Fra den Dag af aab og drak han da for tolv. Paa Aakar fremviste man endnu i Begyndelsen af dette Hundrebaar en Tærngrybde, som han daglig havde tømt, og som kaldtes Svend Feldings Dæregrybde, ligesom og hans store Slagsværd, Levingerne af hans Hestestald, og en Bro uden for Gaarden, ved hvilken han hyppig opholdt sig; ved en gammel Bøg med en Ring i lader Sagnet ham have

bundet sin Hest. Gaarden har sit Navn af sine Omgivelser, Aa og Aker, og har en ret smuk Beliggenhed tæt ved en af de mindre Landeje i Herredet. I Følge et Tingsvidne af Marts 1444 havde mange Aar tidligere Ridder Laurids Thrudsen af Gylling givet Hr. Markvard Røstrup, Ridder, sin Datter Fru Cecilie til Ægte og dertil alt sit Fordegods i Hundsland Sogn og den Grund, hvorpaa Aakar siden blev bygget. Aakar nævnes først i Begyndelsen af det 15de Hundrebaar, da Gaarden blev kjøbt af Biskop Bo Magnusen af Aarhus og lagt under Bispestolen. Hr. Bo var Biskop fra 1395 til 1424; men i hvilket Aar han kjøbte Gaarden, nævnes ikke. Hr. Jens Magnusen og Peder Magnusen havde laant ham Penge dertil. I en Dom af 26de Februar 1425, fældet af Erkebiskop Peder Lykke og Kapitlet i Lund, hed det, at hvis det viste sig, at de ej havde faaet Betaling, skulde deres Arvinge have Godtgjørelse. Iblant de første bispeelige Lensmænd paa Aakar nævnes Henrik Sandberg til Koelstrup; han havde, efter et Vidnesbyrd af 1441 paa Habs Herredsting, i femten Aar haft sin Broffel (Vopæl) paa Aakar. 1482 lod Hr. Niels Gundsøn, Hovedmand paa Aakar, optage et Tingsvidne af 24 Mand paa Habs Herredsting om, at de albrig havde hørt, at der var givet Løst eller Kære paa en Gaard i Hundsland og noget mere Gode i Herredet, hvilket hørte under Aakar. 1465 havde Biskoppen Hr. Jens Lange ladet æste et lignende Vidnesbyrd om dette Gode. Senimod Slutningen af det 15de Hundrebaar var Thge Jensen Biskops Lensmand paa Aakar; han forekommer som saadan i Aaret 1488. 1505 nævnes den da afsbde Hr. Morten som Biskop Niels Klavsen Skades forhenværende Kommissarius paa Aakar.

Ved Reformationen indbrøges Aakar Slot og Len under Kronen. Den

A A K T E R

i Jylland.

første af Kronens Lensmænd var Peder Ebbesen Galt til Virkeffe. Slottet maa paa den Tid have været i en mindre god Tilstand; thi Peder Ebbesen fik 1546 Paabud om at lade bygge paa Aaker, og Kongen lod skrive til Søster Birgitte Brahe, Abbedisse i Maribo Kloster, for at bede hende om at tilskaffe Lensmanden, at han maatte lade hugge det nødvendige Tømmer i en af Klosters Stove. Kort efter fik han Paabud om at sende til Kolbinghus alt det Forraad af Varchus Gaard, Aaker og Høegaards Len, han havde liggende af Havre, Smør, Fjæs, Kjøb og andre Fødevarer og snart derefter ligeledes de Huber, Skind og det Fjer og Skjofensfedt, han havde paa de to først nævnte Gaarde, til Jørgen Pederfen i Ribe og fra samme Gaarde endvidere 100 Sider Fjæs, 20 Tønder Havre og 10 Kæster Malt til Kjøbenhavn. 1547 paalagdes det ham at sørge godt for Kongens Stob paa Aaker og forsøge det med gode og ufordærvede Heste. Den næste Lensmand var Evert Bild til Ravnholt, til hvem der den 25de Februar 1549 udstædtes Lensbrev, efter at han noget før havde faaet Slottet og Hads Herred i sit Bærg. Til dette Lensbrev haves der to Udkast, hvoraf det sidste, der blev endelig vedtaget, indeholder nogle for ham mindre gode Vilkaar end det første. Det var først foreslaaet, at han skulde have 200 R danste i Penge, 10 Kæster Rug, 12 Kæster Byg, 13 Kæster Havre, $4\frac{1}{2}$ Kæster Smør, 8 Tønder Pønnung, 300 Svin, 140 Faar og Lam, 12 Køer, 130 Gæs og 400 Høns til Underhold for sig og sine Sønne; men derimod fik han $176\frac{1}{2}$ R $\frac{1}{4}$ β i Penge, 8 Kæster $1\frac{1}{2}$ Drtug $3\frac{1}{2}$ Sptr. Rug, 10 Kæster 2 Drtug 2 Sptr. Byg, $5\frac{1}{2}$ Kæster 9 Sptr. Havre, $1\frac{1}{2}$ Kæst 1 Fdg. Smør, $2\frac{1}{2}$ Tdr. 1 Fdg. Pønnung, 154 Svin, $104\frac{1}{2}$ Faar og Lam, 11 Køer, 104 Gæs og 325 Høns. End videre fik han 15 Kæster 4 Tdr. Salt, 4 Galte, 20 Dl og 1 Snes Hg, dertil al Rabegaardens Aal, en Trebiedel af Sagefald, Gaarbfæstning, Omgæld og af al anden vis Rente, en Fjerdedel af Gæstrieret og desuden alle de Kalve og Lam, som opfødtes, og Fjellene af Kongens Stob ved Slottet. Hvert Aar skulde han for Kongen stalde 60 Dren, og naar han fik Tilføjelse derom, skulde han tjene Kongen indenrigs med 8 Stridsheste og Glavind og 4 Skytter paa egen Kost og Læring eller selv tolfte til Skibs og ligeledes med 8 Stridsheste og 4 Skytter udenrigs paa Kongens Kost og Læring. Selv forbeholdt Kongen sig al sin Del af Kirketienben, af Hørlighed og Gæstrier af alle Kirker, hvilket efter det første Udkast skulde være Lensmandens Indtægt. Evert Bild maatte ikke jage i Kongens Enemærkestove, men vel i Fælles-

stovene, dog maatte han ej øvelægge det store Bildt. Slot og Rabegaard skulde han forbedre. Til Nødtørft maatte han hugge i Skovene, imedens han efter det første Udkast skulde have 400 Ræs Brænde, og endelig skulde han ligesom Formanden bære Omhu for Kongens Stob og sørge for gode Stobheste. Evert Bild havde Frebagen efter Pinse 1552 paa Kongens Retterting en Retsdag med Kongens Bønder og Tjenere i hele Hads Herred, fordi de ikke vilde gjøre Vgt og Arbejde til Aaker, saaledes som andre Kongens og „Stiftets“ Bønder og Tjenere gjorde, men paastode, at de skulde have Frihed derfor, hvilket han sagde ej at kunne være Tilfældet. Hertil svarede nogle af Bønderne paa alles Begne, at deres Forældre havde før deres Tid holdt tre Møller ved Magt og ikke ydet andet Arbejde til Aaker af sine Gaarde, og at de besaarsag troede, at dem borde at have, nyde og beholde denne Frihed. Men da de ikke kunde fremlægge bedre Vidnesbyrd, kendte Kongen og Nigstraadet dem skyldige at byde Kronen Vgt og Arbejde til Aaker, ligesom andre Bønder svarede til Kronens Slotte og Gaarde; de skulde pløje, harve, age Møg og holde Gærder ved Tige m. m. efter de Breve, som derom vare udstædte, saa fremt Lensmanden ej skulde have Magt til at sætte dem fra sine Bøndergaarde og indsætte andre Medarvinge som Fæstere i Steben, naar disse vilde gjøre Arbejdet, og Evert Bild skulde tiltale de Bønder, som havde sidet oversørige med Vgt og Arbejde. Tilfjelle med Kongen jældede Nigstraaderne Tohan Friis, Erik Vanner og Niels Lange denne Dom.

Den næste Hovedsmand paa Aaker var Jørgen Berneloo, til hvem der den første Søndag i Fasten 1553 udstædtes Lensbrev. Han skulde tiltræde Lenet den 1ste Maj s. A. Der tillagdes ham 127 R 11 β danste i Penge, 5 Kæster 9 Drtug 6 Sptr. Rug, $5\frac{1}{2}$ Kæster 6 Drtug Byg, $3\frac{1}{2}$ Kæster 4 Drtug Havre, 1 Kæst Smør, $1\frac{1}{2}$ Tde. 1 Fdg. Pønnung, 100 Svin, 8 Køer, 64 Lam, 64 Gæs, 210 Høns, 20 Dl Hg, 10 Kæster 4 Tdr. Salt, al Avlen til Rabegaarden, Fjerdedelen af Gæstrier, Sagefald, Gaarbfæstning, Omgæld og al anden vis Indtægt og Halvdelen af Kalve, Lam og Hø, som opfødtes ved Slottet; af al den øvrige Indtægt skulde han svare Kongen Regnskab, og hvert Aar skulde han opstalde 60 Dren. Han fik saaledes en Del mindre Indtægt af Lenet end hans Formænd; men han skulde heller ikke tjene med flere end 8 Stridsheste og Glavind indenrigs og selv ottende til Skibs og ligeledes med 8 Stridsheste og Glavind uden for Riget paa samme Vilkaar som hine. Kirketienben ligesom og Gæstrier af Kirker og Præster

A A K A R

i Jylland.

forbeholdt Kongen sig; men Lensmanden skulde opkræve disse Afgifter. I lige Maade vilde Kongen og have sig forbeholdt at Jagten i Enemærkefløvene, saa han der altsedes ikke maatte jage eller jage lade, stybe eller stybe lade enten smaat eller stort Bildt, Raar eller Harer i nogen Waade; men i Fællesfløvene maatte han jage til Slottets Tær, dog stort Bildt untaget. Hvad han kunde behøve af Fløvene til Lømmer og Brænnsel, maatte han hugge, ellers intet. Omhu for Stodet paalagdes ham ligesom hans Formænd. Hans Stygge til Holbølgård, Jørgen Pedersen og Axel Nielsen til Palsgaard vare i Følge Kongens Billie tilkøbe paa Aakar, da Evert Bild overgav til Jørgen Rangan, der mødte paa Jørgen Vernekovs Begne, alle Eiebomsbreve og andre Vidnesbyrd om Aakar Slot og Len. I Juli 1553 fik Evert Bild, som derpaa blev Hovedmand paa Stenvigshelm, Kvittering for Aakar Slot og Len. I November 1559 udstæbtes der et Kongebrev til alle Provster, Sognepræster, Sognebegne og Kirkeværger i Dronningborg og Aakar Len, at der herefter skulde svares Tiende og Gæsteri til Kongs Suel, Hovedmand paa Aarhus Gaard, i Steben for som tidligere til Lensmændene paa de to nævnte Slotte. Jørgen Vernekov var Lensmand paa Aakar indtil sin Hædengang, som saant Sted paa dette Slot den 15de April 1567; i Aarhus Demkirke blev han begravet. Hans Hustru Fru Anne Raaberg var dødt to Aar tidligere. Eftermanden var Folmer Rosenkrands, efter ham som Klavs Hvittfeld 1570 og Aaret derpaa Fru Birgitte Hjøse, Fr. Herluf Trolles Enke. Aakar og Dronningborg Len udgjorde Enkedronning Dorthæas Livseje. Hun døde den 7de Oktober 1571, og de to Len kom saaledes atter under Danmarks Krone.

Den følgende Lensmand var Christiern Munk til Toberup, som fik Brev paa Aakar Slot og Len den 3die Maj 1572. Bilkaarene vare nu meget forandrede. Han fik nemlig til Underhold for sig og sine Svende 389 K banse, 6 Kæster Rug, 7 Kæster Byg, 6 Kæster Havre, 8 Ld . Smør, 80 Svin, 8 Køer, 100 Lam, 100 Gæs og 200 Høns, Løbegaarden med Lov tillige med Tillægget af Høst og Kalm m. m. kvit og frit. Af den vidste Indtægt fik han en Treiebøl med Unntagelse af Gæsterhæste, Told og Brag, hvilket Kongen selv forbeholdt sig. I aartig Afgift skulde Christiern Munk svare 3,227½ gode gamle usforfalskede Dalere og 1 Ort, den ene Halvdel til Mikkelsdag, den anden til 1ste Maj. Hvis Indtægten til Slottet forsøgedes eller formindstedes, skulde hans Afgift forsøges eller formindstes i samme For-

hold efter den fastsatte Tægt. Og saa han skulde stille 8 Stridsheste paa samme Bilkaar som hans Formænd. Til Slutningen tilføjes det sædvanlige Paalæg om at holde Slottet ved Hævd og Tjenerne ved Lov og Ret og om at lade være at jage i Enemærkefløvene o. s. v. Den 12te April næst forhen var der udstæbt Kongebrev til Kronens Bønder og Tjener i Lenet, at de skulde hde den ny Lensmand Landgilde, Tægt og Arbejde, saaledes som de vare pligtige at gjøre og give og fra Arilds Tid af havde gjort og givet. Tre Aar derefter var Klavs Glambel Hovedmand paa Standerborg og Aakar, og han fik da Brev om, at efter som Kongen havde tilskiftet sig noget Gods i de to Len, skulde han lade det indskrive i Fordebogen og gjøre Regnskab baade for vist og uret. Klavs Glambel, der var født 1537, forekommer i Aaret 1568 som Slotsfoged paa Standerborg, imedens Folmer Rosenkrands var Hovedmand. Med dennes og Fru Margrete Gyldenstjernes Datter Jomfru Birgitte Rosenkrands holdt han 1575 Bryllup paa Freberiksborg Slot. I Maj 1584 fik han Paalæg om at tilholde alle Kronens Bønder og Tjener, hvis Ejendomme stode op til Trosemoose og Ullemose, hvorfra Vandet stoppe op og gjorde Engene Skade, hver for sin Gaard at lade kaste en Grøft, 3 Alen dyb og 3 Alen vid, igjennem de to Moser og igjennem Sandenge ud til Hovedstrup Vad og ned ad Næsø Na, imellem Dnstrup og Ørting, imellem Marskøft, Smøbrup og Randev, imellem Silkerup og Hovedstrup Gaard og By, imellem Hovedstrup (nu Røbstenseje) og Lovestrup (nu Rathloubdal) og imellem Odder og Hovedstrup. Skulde der opstaa Strid om Skjellet, da skulde han strax lade Herredsfoged og Sandemænd afgjøre den og ikke lade Arbejdet standse derved, da det maatte være til Ende til St. Hansdag eller snarast muligt. Klavs Glambel døde 1591. — Den følgende Lensmand var Nogens Raad Christen Skeel til Fusinge. Han var født 1543 paa Børglum Kloster og døde i Avgust 1595 paa Aakar. Tillige med sin Hustru Fru Birgitte Brahe, med hvem han havde holdt Bryllup 1570, og som døde 1614, blev han begravet i Aakar Kirke, der er Sognekirke for Fusinge Hovedgaard. Hans Enke havde Aakar Len det følgende Aar, men maatte ifkun til 1ste Maj. Balbemar Parsberg var derpaa Lensmand paa Standerborg og Aakar og fik i Oktober 1601 Paabud om at lade nedtage den runde Kvist paa Aakar Slot, hvor der var en Trappe, som førte fra Kongens Kammer til Trægergaarden, efterdi den havde givet sig og truede med at falde helt ned.

AAKÆR

i Jylland.

Efter ham kom en Hovedsmand, som usædvanlig længe havde diøse Len og i det seneste havde faaet dem 1610; han hed Lavrids Ebbesen. 1625 eller noget senere skrev han til Erik Krabbe for at bede ham give Kongens Kansler tilkjende, at den før nævnte Fru Birgitte Rosenkrands, Klavs Glambeks Kusine, havde en liden Gaard i Nørre Sogn og By, som Kongen kunde mageskifte sig til for at vende fri for „Skjterri“. End videre maatte han tale med Kansleren, om der ikke kunde gives Bønderne i Skanderborg Len nogen Godtgjærelse for de Gjeber, der vare dem fratagne. I Aarene 1633 og 1634 havde Lensmanden en Sag for Herredstinget imod afstfellige Bønder, der havde ladet sine Gaarde forfalde. Paa hans Begne møbte Rasmus Eriksen, Delefoged i Aaker Len, æstede og fik et Tingsvidne af otte Mænd om, at sex Synsmænd havde synet de gde og forfaldne Gaarde og Vøliger i Herredet, og at diøse havde fundet Brøst paa 2 Gaarde i Torild for 24 Sldr., i Svorbæk (Tvenstrup, nu Ddbet, Sogn) paa 2 Gaarde ligeledes for 24 Sldr., i Rud (Saxilb Sogn) paa 1 Gaard for 10 Sldr., i Dnyghy By paa 2 Gaarde for 9 Sldr., i Voolstrup (Vjergager Sogn) paa 4 Gaarde for 135 Sldr., i Spotttrup (Halling Sogn) paa 1 Gaard for 16 Sldr., i Vosmer Sogn og By paa 1 Gaard for 34 Sldr., i Smedrup (Vosmer Sogn) paa 1 Gaard for 15 Sldr., i Randlev paa 1 Gaard for 20 Sldr., paa 1 Gaard for 16 Sldr. og paa 1 Vol for 6 Sldr., i Hundslund paa 1 Gaard for 25 Sldr., i Vrting paa 1 Gaard for 15 Sldr. og i Torup (Hundslund Sogn) paa 2 Gaarde for 29 Sldr., i alt Brøstfælbigbed paa 20 Gaarde og 1 Vol, hvis Istandjættelse vilde koste 378 Slettebalere. Dette Tingsvidne optoges den 2den December 1633. Derefter indskævnede Delefogeden vedkommende Bønder, i det han bestyldte dem for at have forfiddet sine Gaarde, som de af Kongen havde i Fæste, og ladet dem ilde forfalde, og han fremlagde da dette Tingsvidne om deres Gaardes Fæld. Han spurgte, om diøse Mænd havde gjort Æt deri, og om de ikke borde stande til Rette og have sit Fæste forbrudt og desuden ubrede saa mange Penge, som deres Gaarde vare „bygfælbigge“ for. En Del af Mændene møbte og lovede at bygge og forbedre sine Gaarde, saa snart det var dem muligt, og siden holde dem ved Hævd og Magt, og de bade om, at Sagen dermed maatte bero. Men efter Loven dømtes de til at have sit Fæste forbrudt og desuden at staae til Rette som vedborde. I Februar 1634 møbte Delefogeden atter paa Tinge og fik et Vidne af otte Mænd, at han stod for Dom og lundgjorde,

at han nu ubbidte de atten Fæstere og forbød dem efter denne Dag at bortføre noget af det Korn og de Varer og andet, der fandtes i deres Gaarde, før de havde ubredet den Skat og Landgilbe, de vare Kongen skyldige, hvis de ej vilde tiltales for Ran og Hverværk. Paa tre Tinge efter hverandre havde han tilbuddt diøse Fæstere, at dersom de kunde sætte ham gode Mænd til Vorgen for, at de atter vilde bygge og forbedre Gaardene og yde Skat og Landgilbe i rette Tid og gjøre sine Rejser og sit Dagværk deraf, som sig borde, da skulde de ikke have videre Skade deraf; men i mobst Tilfælde vilde Lensmanden bortfæste Gaardene til andre. I August fik Fæsterne paa Tinge nyt Tilbud om at beholde sine Gaarde, hvis de vilde bygge og forbedre dem og i øvrigt i rette Tid yde den Afgift, de borde; ellers skulde Gaardene fæstes til andre. I Juli s. A. vidnebe fire Mænd af Randlev, at de havde været paa Randlev Mark og vurderet den Mugsæd, der var faaet til en Halogaard i Randlev, som Fæsteren nu havde forlagt; de vurderede den i alt til 3 Tdr. 4 Str., hvoraf Fæsteren dog ifkun havde faaet 1 Tønde selv. Denne Bønde, berigtet som Thyvmedvider, havde forlagt Hus og Hjem og draget til Sælland; sin Kvinde havde han ladet sidde i Husene, og diøse havde han øsølagt. Dog havde han faaet Tilbud om at beholde Gaarden, hvis han vilde bære sig bedre ad i Fremtiden.

Mart 1635 var et Midsværtar for Aaker Len, hvisaarlag Kronens Bønder og Tjenere ubvirkede, at Lavrids Ebbesen tillige med Lavrids Lindenov i December fik Kongebrev om, at de skulde forfare Bøndernes Raar; der havde været saa stor Midsvært paa deres Vaarkorn, at de næppe kunde høste det, de havde faaet, og ikke en Trebiebel af Kornet groede saaledes som det plejede; derfor bade de om Afslag paa sin Landgilbe. Da Lavrids Lindenov bøde paa denne Tid, begav Lavrids Ebbesen sig alene til Siebet, og da han saant deres Angivelse rigtig, foreslog han Kongen at eftergive dem for dette Aar Halvdelen af Bygskylden og en Trebiebel af Havreskylden; Resten kunde de nok yde og dog nogenlunde blive ved Magt.

Efter den uhykkelige Krig med Sverige 1644 og 1645, som Christian den fjerdes blinde og forderkelige Had til Sverige og politiske Korthjæthed havde paadraget Danmark, var Aaker Len i høj Grad medtaget. Efter det af Mogens Bille til Tirshæk og Peder Reedy til Thygestrup optagne Syn fandtes der paa selve Støttet ingen videre Brøstfælbigbed end den tidligere før Anbaldet i Jylland, som i Hovedsagen var en Følge af Thyfernes

A A K A E R

i Jylland.

Ødelæggelser under Treveaarstrigen. Den vestre Gavl paa det søndre Hus var meget brøstfældig, saa at den, som det heder i Beretningen derom, nødvendig maatte hjælpes, hvis den ej skulde falde ned. Møllehuset var meget forfalder, Kofet aldeles ødelagt, men Taget nogenlunde ved Magt. Paa det østre Hus vare to Karnapper meget brøstfældige paa Tømmerværket; ligeledes vare Kornlaben, Køhuset og Huset i Jørgergaarden i en maadelig Tilstand. Af Løssere fandtes der paa Slottet ifkun en gammel Himmel af hvidt Damast over Bordet i Fruerstuen, et Bordtæppe af blaåt Klæde, en Skippundvægt, en Ambolt, fem Fyrrestiver (Fyrreborde), elleve Fyrrebænke, to gamle Stabe, tre gamle Sengesteder, tre gamle Kister, et Skærnbræt, et gammelt Alfår og fem Saltruge. Ogsaa Skovene i Hads Herred vare i højeste Grad medtagne; men Wildtbanen fandtes ikke i værre Tilstand, end at den med Tiden nok kunde komme til Rette, saa fremt Dyrene fredebes som sig borde. Hvad Bøndernes Raar angik, da var der i hele Lenet omtrent 40 Gaarde, som kunde yde den fulde Landgift for Aaret 1645; men de andre vare ifkun i Stand til at svare den halve, tredie, fjerde, femte eller sjette Del af Landgilden, og nogle vare saa forarmede, at de slet intet kunde yde, hvilket især var Tilfældet med Hvilsted Sogn, efterfom det paa Grund af sin Veliggenhed ved Alfårvejen imellem Horsens og Aarhus idelig var blevet ubplyndret. Afbrændte vare syv Hel- og Halvgaarde, paa nogle Steder var en Del af Husene nedbrudt, og paa mange Steder vare de ilde medhandlede. Laurids Ebbesen til Tulstrup var Lensmand paa Standerborg og Aakær til den 2de Marts 1646, da han døde paa Salts Slot, hoormed han ogsaa var forlenet. Han var født 1559 og opnaaede faaledes en Alder af 87 Aar; i Aarhus Domkirke blev han jordfæstet. Vel har han ført Witten Udsøns Waaden og kaldes ofte med dette Navn, men med Urette; thi denne gamle Wt var længe før den Tid uddøet. Hans Fader Ebbe Lauridsen til Tulstrup, der nævnes 1546, maa uden Tvivl være bleven alet, da han var gift med Fru Kirsten Kruse; men han var oprindelig af Bøndæt. Laurids Ebbesen var først gift med Ellen Gjøse (død 1626), siden med Fru Elisabeth Arenfeldt og tilsidst med Fru Sofie Stavenskov, der var hans Hustru i Aaret 1640. I Følge en gammel Optegnelse var Fr. Breide Rangau til Rangansholm hans Beskifter og hjalp ham frem af Hensyn til sin Frue Ellen Gjøse, hvis Broderbatter var Laurids Ebbesens første Hustru.

Efter ham var Fr. Oluf Parsberg Hovedsmand paa begge Slotte; han havde faaet bispe Len i det seneste 1649. I August dette Aar skrev han til Kongens øverste Sekretær Otte Krag til Trubsholm i Anledning af en Ansøgning om at faa Gødmer Sogns Kirketiende i Fæste; Ansøgeren var Baldemar Lykke, en Officer, der havde Gaarden Dybbød som Embedsgaard. Saa snart denne Tiende var til at faa, ønskede Bønderne den selv i Fæste; han havde lovet dem det og skrevet det paa deres Ansøgning, saa at han nu ikke kunde komme løs fra dette Løfte, hvilket han ogsaa havde skrevet Baldemar Lykke til; efterfom der ikke var nogen Herregaard i Sognet, havde det ikke faldet ham ind, at nogen Udelandsmand vilde have Tienden i Fæste; men han vilde overlade Sagen til Kongens Afgjørelse. Paa samme Tid skrev denne Officer til Otte Krag, at han troede at være nærmere dertil end nogen anden, efterdi han tilbød at ville forhøje Afgiften. — Aaret efter blev Fr. Henrik Rangau Lensmand, og han havde bispe Len 1655. I September d. A. udstædtes der et kongeligt aabent Brev angaaende Falling og Halling Sogne. Lensmanden havde tillige med Biskoppen over Aarhus Stift Fr. Jakob Madsen hrevet, at de to Sogne ikke uden Banstellighed kunde høre sammen, da der fra Faling, som da var Aaret til Faling, var en lang og styg Vej forbi og igjennem Gødmer og Driking Sogne, saa at Gudstjenestens hværken i Faling, som var Slotskirke til Aakær, eller i Faling for den usle Vejs Skyld om Vinteren kunde holdes saa betimelig som sig borde. Kongen bød derfor, at Driking skulde være Annex til Faling og Faling til Gødmer Sogn. Desaaftag tillodess det Præsten, som nu boede i Faling Sogn, at nyde en af Gaardene i Driking Sogn, hvorimod den forrige Præstegaard i Faling Sogn atter skulde yde Wgt, Arbejde, Skyld og Landgift til Slottet. Den sidste Hovedsmand paa Aakær Slot var Niels Wanner til Tghjærgaard. Han havde dette og Standerborg Len indtil 1ste Maj 1661. Nogle Dage i Forvejen fik han Brev paa Hagenskov Len (i Byn) med de Bøndergaarde, som ikke allerede vare pantsatte til andre, frit og frit for sin og sin Frues Livstid, især fordi han i den sidste uhyggelige Krig 1657 til 1660 ikke havde haft nogen Indtægt af de ham overbragne Len, men havde maattet tilfætte meget af sit eget; og nu havde han desuden mistet Aakær Len, der var givet Rigens Drost Fr. Jochum Gersdorf som vederlag for hans skaanste Gødser.

Da dette Brev udstædtes, var Aakærs ny Ejer allerede død i April 1661. Skjødet paa Gaarden, hvis Hartkorn var 80 Tdr. 6 Sfr. 2 Fok.

A A K A R

i Jylland.

2 Alb., det store Gods og Odder, Ghilling, Bjergager, Saxilb og Falling Kirker med Kaldbret og Tjender, udsættedes i August 1661 til hans Arvinge. Ved det endelige Solfendelsste arbejdede hans Søn Frederik Gersdorf Gaard og Gods. Han behøvede denne store Ejendom ifkun nogle Aar og solgte den til Peder Griffensfeld for 32,000 Rdlr. Specier. Iblant de Rigsdroften overdragne forhenværende Kronen var ogsaa Samø, som Generallieutenant Jørgen Bjelke, der var gift med en af hans Døtre Fru Magdalene Sybille Gersdorf, havde arvet. Imod at give Aaker og 23,000 Rdlr. Spec. i Bytte blev Peder Griffensfeld Herre til Samø, og Jørgen Bjelke saaledes Aakers Ejer. Allerede i Septbr. f. A. søgte han Kronen om at faa til Mageliste en „Sammelstat“ af 7 af Aakers Bøndergaarde, som var indført i det kongelige Skjøde, men siden ikke indkrævet, fordi den mulig ikke agtedes for noget. Han tilbød som Beberlag 8 Tdr. Hartkorn godt besat Gods i Sælland, naar denne Stat maatte regnes under Aakers Hovedgaardstøgt. Afgiften skulde udredes af 7 Gaarde i Falling og Hundslund Sogne og bestod mest i Honning (12 Kanber og 1/2 Pot) og Smør (6 P 1 A) og 15 Mark 8 Sk. i Penge. Efter som Bønderne nu ikke havde Bier, kunde de ikke udrede Honningsgiften, og Smørret var saa maadeligt, at det ikke kunde benyttes til Folkesøde. Der kunde slet ikke være Tale om at udrede selve Afgiften, end mindre den store Attertabe. Denne Afgift havde Rigsdroftens Arvinge nægtet at modtage i Mageliste imod Gøbset i Skaane, efterdi den var en Stat for sig selv og ikke borde anses som Landgilde i Matrissen. I Januar 1675 fik Generalen Skjøde paa denne Afgift som en Gave, saa at han behøvede det sællandste Hartkorn, han havde tilbudt i Mageliste. Hr. Jørgen Bjelke til Hovindssholm (i Næs Præstegæld, Hedemarkens Amt i Norge), der havde et meget hæderligt Navn som Hærfører i Norge under Krigen 1658 til 1660, døde 1696; men han behøvede ikke Aaker til sin Død. I Aaret 1686 tilhørte Gaarden nemlig Hr. Otte Krabbe til Holmegaard og Væsteflov.

Den næste Ejer var Justitsraad, senere Etatsraad Wendig Lassen, der havde Aaker 1699. I Aaret 1710 kjøbte han ved offentligt Salg Storring Sogns Kirketiende og Herlighedens og Kaldbret for 756 Rdlr. 64 Sk. i Kroner; Indløsningret forbeholdt Kongen sig, og Kjøberens skulde hvede den sædvanlige Afgift paa Standerborg Amtstue, 3 Tdr. Byg og 2 1/2 Tdr. Havre, 1 Kirkeklam og 1 Provstklam. Den egentlige Kjøber var imidlertid ikke Ejeren

af Aaker, men Hans Seibelin, Sognepræst til Døsteb og Taaning (i Vor Herred), og til ham overdroges kort efter denne Tiende. Wendig Lassen døde 1717, og ved at gifte sig med hans Enke Fru Hebevig Margrete Bornemann, Datter af Bispen over Sællands Stift Henrik Bornemann, blev Oberste Matthias Rosenørn Gaardens Ejer. Denne døde 1726, hvorpaa hendes Søn af første Ektefæls, Major Henrik Lassen (ablet 1731), fik Aaker, og da han var bortkøbt fra denne Verden 1732, overtog hun selv atter Gaarden. Hendes Datter af andet Ektefæls Benedikte Antoinette Rosenørn giftede sig med Etatsraad Thøger de Lassen, som derpaa blev Ejer af Aaker og Dybbød. Han døde 1772. Aakers Hovedgaardstøgt var den Gang 64 Tdr. 1 Stp. 3 Fbd. Ager og Eng, 6 Tdr. 1 Stp. 2 Fbd. 2 Alb. Skoskylb, 5 Tdr. 2 Stpr. 2 Fbd. Møllekylb. Bøndergøbset var over 481 Tdr. Hk. Ager og Eng, det matriculerede Konge-Tiende Hartkorn var 50 Tdr., og Kirketienben 81 Tdr. 6 Stpr. Thøger Lassons Datter Anne Lassen havde 1770 ægtet Christian Frederik Tønne von Küttingau, som nu blev Gaardens Ejer. Han var født 1744 og Søn af Christian v. Küttingau til Tjele og Fru Helle Urne. Da han i sin Tid fik temmelig stor Betydning, maa han nærmere omtales.

I sin Ungdom traadte han ind i Militærtjenesten, og da han hørte til en adelig thsk Lægt, var hans Forfremmelse hurtig, og snart blev han Kapitajn ved Dragonerne. Efter kort Tids Forløb forlod han denne Løbebane og studerede derpaa 1769 i Göttingen. Fra Oxford fik han den juridiske Doktorgrad. Tidlig optraadte han som thsk Forfatter og udgav 1769 nogle juridisk-mathematisk Afhandlinger og f. A. en Afhandling om Tilstanden i Danmark i Form af Samtaler imellem to rejvende Danske. Hidtil havde han næppe haft andet end Fornøjelse af sin literære Virksomhed; om han maatte have hrevet et og andet, der ikke løb saa særdeles godt i Magthavernes Øren, havde det dog ingen Følger for ham, efter som man paa Thsk kunde sige meget, der aldeles ikke torde omtales paa Dansk. Da han nu 1773 ogsaa udvalte sine Meninger paa sin Moders Maal, gik det ham ikke saa heldig. Han tog sig i „Biborg Samler“ i en liden Afhandling paa 6 Sider „Om Brændevinsbrænden paa Landet“ den Frihed at paasta, og det med god Grund, at Underføggelserne for at forebygge og rejsse ulovlig Brændevinsbrænden vare saa daarlige og unyttige, at dersom det var paa en behageligere Aarsens Tid, kunde man falde paa de Tanker, at de Mænd, der foretog de disse

A A K A R

i Jylland.

Undersøgelser, intet havde at bestille hjemme og derfor tog ub for at gjøre en Kysttur. Han spørger, til hvilken Nytte sige Undersøgelser kunne være, naar hver Mand, de angaa, ubertiben nogle Dage i Forvejen er videntbe berom; naar en Mand fra hvert Steb paa Gobsel tilbises at være rebe til at fjøre med vebkommende, hvilket jo er en Stormklosse for hele Gobsel. End videre anfer han over den store Mængbe Landsbh-Kroer og enber meb at foreholbe Embetsmændene, at de ikke maa være efterlabende og ej staa dem imob, som sønste dette Ndb borttaget, og som arbeje for dette Njemeb. Man skulbe bog synes, at intet kunde være uslybligere end disse Nringer, hvis Sanbheb albeles ikke kunde bestribes; men Regeringen havde en anden Anskuesse. Det var i hin faberlige Enevælbets Tid, ba det ikkun var tillabt at scribe om alt, hvad ber ikke vebkom Regeringens eller Enfeltmands Forbolb, og Forfatteren sik snart at føle, at han havde været altsor bjærv. For be i dette Nenne brugte „formastelige Udtryk“ maatte han bøbe 1000 Rbdr!

Nogle Aar senere skreb han atter om denne Sag, men var ba saa helbgi at slippe for Retstrætte og Bøbe. I Mellemtiden havde han haft en Strib meb en Alesesfor Schmitz Arvinge og i Ansebnng beraf ogsaa udgivet Nlyve-strifter, ligesom han og udgav et meget ubetydeligt „Ubtog af nogle moraliske Breve, strebet til en ubenrigst Statsmand af en Danst“. I et Par Aar ejebe han Engelseholm, hvor han boebe omtrent 1780. Han havde her en Huslærer, meb hvem han kom i en heftig Strib. Det var den Gang enbu Søbdane iblant be mange hel- og haboblyske fornemme Slægter i Danmark at have thse Huslærere (nu labe man sig i Almindelighbe nøje meb thse Rererinder), og Valget var naturlignvis ingenlunbe altid det helbigste; man trostbe sig ba meb, at be alligevel maatte være bebre end Landets egne Vørn. Lütlichau havde ogsaa faaet en saaban Nlyster J. Chr. von Grilisch, der ba var nogle og fyrgethve Aar gammel og synes i Forvejen at have været abfillige Aar her i Landet. Hvad enten nu Nlystere har været en maabelig Person, eller og Herremanden veb sin stolte Abfærb har haft Nlyb i det spænbte Forbolb imellem dem, nok er det, at be sik en Injurieproces meb hinanden, og Lütlichau lob ham sætte i Nlutteriet i Kjøbenhavn, hvor han stal være b. 1786. Denne Sag havde ogsaa ubehagelige Følger for Lütlichau. En Kabinetsorbree af Nben April 1784 paalagbe næmliq Rancelliet at tilscribe ham følgende Svar paa en af ham indgiben Memorial: „Vi ville af Nbelibenheb meb ham ikke alene fritage ham for be 26 Sk. dagliq til en Arrestants Under-

holbning, som han efter sin egen Fortælling saare ubefinbig har bragt N ind i Landet og betroebe sine Vørn, men endnu det, som er meget mere: Vi ville af Nbelibenheb meb hans Husfru og Vørn for denne ene Gang tilgive ham hans baarlige Dumdriftighbe, som hans Memorial indeholder. Derfom han ikke skulbe føle denne Vør faberlige Skaansel, saa Vi at labe Vør kongelige Retfærbighbe virke. Vør Ordre, som ikke indeholder uben Vør sønne Omhu for Rettens Pleje efter Loven, bliver i alt øvrigt usforanderliq.“ Det var nu anden Gang, at Lütlichau var kommen galt afsted veb sit Sammenstøb meb Regeringen i det Guldbergske Ministeriums Tid. Dettets Herrebønne var saa Dage efter forb; men det varebe ikke længe, inden han af Nlyster maatte sønste det tilbage; thi ba var det bog Herremændenes saa kaldte gylbne Dage. Meb den 14be April 1784 beghnbte ber en ny Tid.

Bondestandens Kaar vare til visse meget langt fra at være gode under Nbelkøvelben; men Vornebflabet havde bog kun hjemme i en Del af Riget, og netop i Aarene nærmest før Omvølbningen 1660 ubtalte abfillige ubmærkede Nbelmænd af gamle banst Nlyter sig for Bøvbernes Frigjørelse. Det lob enob til, at Freberik den trebie selv inbfaa Nøbvenbighben heraf; men saa snart han havde faaet oplybt sit og sin herflesyge Dronnings brænbende Nlyste at vorbe Enevølbshersker, vare hans Nlyster til Bondestanden albeles glemte, og meb Nlystebens Herrebønne i Danmark fulgte, ogsaa for Bøvberne en haardere Trængselstib end nogenfinde før, og bog skulbe beres Tilstand snart meget forværres. Efterhaanden som Nlystere veb be „ufresse“ Stenbers Nlyst allevegne unbtagen i England havde faaet Nct den sibste Nlobstand fra Aristokratiet Side, kunde disse Enevølbsherskere følge sine Nlyster, og ba be ikke havde Sans for at fremme sine Rigers indre Ubvilling, men bog skulbe have noget at tage vare, tænkte be nu ikke paa andet end paa at samle store Hære for, naar bet belejstige Dieblis kom, at kunne øbelægge herandres Lande og Underfaatter. Vagtet be fremmede Rejsvøvendes Tal var stort, kunde disse Herrer bog ikke tilfredsstillles dermeb; be trængte til enbu flere Solbater og maatte have dem iblant sine egne Underfaatter, iser for at kunne sælge dem til andre Hershere, naar be ikke selv havde Drug for dem; men Nlysten til den haarbe Krigtjeneste var som oftest ikke stor, og ber maatte ubfinbes et Niddel til at holde be ubstrevne Karle under Fanerne. Her visse den barbariske russiske Nlyst ba andre Despoter Vejen, og mange traabte meb Glæbe i hans Fobspor. Peter den første gav næmliq imob Nlutningen af

A A K K E R

i Jylland.

det 17de Hundrebaar det allerede haarde Livegenfkab dets værste Form; thi det paaagdes Gøddsejerne at stille Rekruter til Hæren, og Bønderne bandtes nu mere end tidligere til Gødjet og bleve fuldstændig Trælle. Den Konge, der har Vren for at have været den første eller dog en af de allerførste, som optog den skønne russiske Idee, var Frederik den fjerde, der den 22de Februar 1701 indførte Stavnbaandet. Det var ikke Gøddsejerne, der æstede et slikt Raabud for at holde Bønderne ved Gødferne; men det var Kongen, som vilde have Solbater lige saa godt fra de private Gødfer som fra Kron-gødferne, og for at naa dette Djemed paaførte han Bønderne en Trælboom, som næsten Ar for Ar blev værre. Hvad kunde det hjælpe, at Kongen 1702 ophævede Bornebstabet; dette var jo en i sig selv aldeles ligegyldig Sag, eftersom han havde indført noget endnu værre. Som Følge af Bornebstabets Ophævelse havde Sællands Bønder viselig Ret til at flytte fra det ene Gøds til det andet, saaledes som de selv vilde, men som Følge af Stavnbaandet var enhver dansk Bønde en meget stor Del af sin Levetid nødt til at blive ved Bødestavnen, naar ikke Herremanden gav ham Fripas. Og dog har Frederik den fjerde faaet Navn af „Bøndestandens Velgjører“.

Trælboommen havde ogsaa her sine sædvanlige Følger. Det varede ikke længe, inden Agerdyrkingen gik end yderligere tilbage, og allerede i de første Ar efter Stavnbaandets Indførelse foreskillede man Regeringen, at skjønt under Christian den femte Bønderne havde haft usle Raar især paa Grund af Krigen med Sverige, havde disse dog været langt bedre end nu efter den nylig foretagne Forandring. Men Gøddsejerne og deres Ridesogeder fik snart Smag for denne Tilstand; det var saa tilflokende at udøve et tyrannisk Herredømme over de stakkels Trælle, hvilde de naeppe vilde betragte som sine Med-mennesker, og Herremændenes og Ridesogedernes Raahed og Haardhed tiltog i samme Forhold som Bøndernes Ufærdighed. Efterhaanden lode mange Nøster sig høre om, hvor nødvendigt det var, at en saa ufærdig Tilstand ophørte; men længe varede det, inden de kunde trænge igjennem. Et Magtsprog af Cnevælten havde indført dette utaalelige Forhold, og der udtrævedes et nyt Magtsprog af Cnevælten for at hæve det; det var ikke mere end billigt, kun derved kunde den gjøre Vob for at have traadt Menneferet under Fødder. Ved Forordningen af 20de Juni 1788 ophævedes Stavnbaandet strax for dem af Bøndestanden, der vare under 14 eller over 36 Ar og for alle de andre fra 1ste Januar 1800.

Denne Forordning tillige med de fort i Forvejen udfomne Forordninger om Gøddsejeres og Fæstebønderes gjenfaldige Rettigheder og Pligter vakte stort Røre iblandt Herremændene; de fleste af dem havde nu for længe været vant til at betragte Bønderne som Væsener af en anden Art end de selv vare, til at de stulde uden dyb Harmefunnet finde sig i Ophævelsen af sine saa kaldte Rettigheder. Iblandt dem, der mest forbitredes herover, var Lüttichau. Han havde Ord for ikke at være haard imod sine undergivne; men han var meget for adelskolt til at tro, at Bønderne kunde have Ret til Frihed. Han og hans Meningsfæller enedes da paa Snapstinget i Viborg om Sommeren 1790 om at ville indgive en Forestilling imod den ny Landbo-lovgivning til Landgreve Karl af Høesfen, hvis Datter snart stulde giftes med Kronprinsen, for at udbede sig hans Hjælp. Han var jo en tyff Prins fra et Land, hvor Fyrsterne vare vant til at betragte Bønderne som en Handels-vare; hvad var da naturligere end at henvende sig til ham? Man vilde altsaa skrive en Forestilling paa Tyff, og Lüttichau, der havde Døvelse i at føre Pennen og var Hovedmanden for Foretagendet, forfattede dette Skrift. Imidlertid randt det nogle af Gøddsejerne i Hu, at Kronprinsen vist vilde tage dem det ilde op, om de ikke indgave et lignende Skrift til ham, og Kammerherren v. Weensfeldt til Særridsloogaard paatog sig at opstætte dette paa Dansk. Lidet var for knap til at lade det gaa omkring til Underkrist hos alle Del-tagerne, og Weensfeldt tilføjede derfor uden videre de andre Underkristter efter den tyffe „Ansøgning“, men var uforsigtig nok til at efterligne hver enkelt Navnetræk. Den 31te Juli 1790 holdt Kronprinsen Ørlyup paa Gøttorp Slot, og den 18de August overrakte Lüttichau og Weensfeldt ham dette saa kaldte „Tilfidskrist“, og den sidst nævnte ytrede, at heri blev der paa alle Gøddsejeres Begne foreskillet, at de ny Landbo-love vare upasfende for Landets Forfatning, trykkende for Gøddsejerne og sribdende imod vises Særrettigheder og Landets hitil gældende Love. Kronprinsen lod dem da vide, at det, der var paabudet ved kongelig Auordning, ikke kunde forandres, og at han vilde, Folket stulde være frit, men ingen Herremand fornærmes i sine Rettigheder. Det var i øvrigt meget dristigt af de to Hovedmænd at paastaa, de talte i alle Gøddsejeres Navn; der var den Gang omtrent fire hundrede Gøddsejere i Nørrejylland alene, og Underkristernes Tal var ifkun 103, og der fandtes slet ingen fra andre Landsdele. Angaaende denne sidste Omstændighed bemærkede Lüttichau senere, at Aarsagen dertil var den, at man ikke havde

A A K T E R

i Jylland.

haft Tid til at samle Underkrifter paa Verne, hvor de ellers ikke vilde have udeblevet, og deri havde han næppe Uret.

I dette Tillidskrift siges der bl. a., at enhver dansk Mand hidtil havde været overbevist om, at de samme Love, der paalagde ham sine Pligter, ogsaa beskyttede ham i sine Rettigheder, men at der nu syntes at være opruffet et Uvejr over Danmark, saa at Gudsbejere havde Aarsag til at berygte sine Egenommers almindelige Undertrykkelse og Indgreb i sine Rettigheder og Friheder, hvilket med Tiden vilde gjøre dem brodløse, volde Forskyrrelse i det hele, bringe Landet nær sin Undergang og gjøre Efterlægten ulphkelig, at Forandringerne i Statens gode gamle Lov omfider vilde medføre Forbegodernes og Herremændenes Udelæggelse, og at Staten siden de paaanlede Forordningers Udfærdelse allerede havde lidt et Tab af over 16 Millioner, at Vænerne „under den højskaarbende Friheds Aand“ troede, at alt Husbondhølv var opgivet, og at Gudsbejere selv og deres Betjente næsten maatte gaa i største Usikkerhed for Liv og Gods, og der henvises til Frankrigs gyselige Exempel. Enelig heber det, at de, der havde nærmet sig Tronen med saadanne ny Forslag, ikke havde handlet som klynbige eller rebelige danske Mænd, hvisaarsag det var ønskeligt, at disse Mænd afsøistes fra Tronen. Christian Colbjørnsen udgav i Oktober Maaned det hele Skrift i sine „Betragtninger i Anledning af en Del jyske Vordbrotters Klage til Kronprinsen, helligede den ophlyste Menneskelighed, den borgerlige Frihed og det danske Folk“; heri gjenriver han Ankerne Punkt for Punkt. Mange andre talentfulde Forfattere angrebe derpaa Skriftet, dels med Spot, dels med Grunde. Afstillelige af dem, hvis Underkrifter fandtes, udtalte, at de høvken havde set Skriftet eller underkrevet det eller givet nogen anden Fuldmagt til at underkrive det. Kronprinsen sendte derfor i November nogle Mænd til Horsens og bød Gudsbejere til møde for disse og besvare de dem forelagte Spørgsmaal. Lüttichau maatte altsaa ogsaa møde, men blev derover ifkan end mere forbitret. Dristig sagde han, at Kronprinsens Fremgangsmaade stred imod Loven og Adelsens Privilegier, og da han tillige angreb Colbjørnsens Mobskrift og paastod, at han ved at lade „Ansøgningen“ trykke havde begaaet Majestætsforbrydelse, saa tog Sagen en meget alvorlig Vending. I Slutningen af December stævnedes Colbjørnsen ham for Højeesteret, og Kammeradvokat Schönheider, der førte Sagen for Generalprokuratoren, nedlagde Paastand paa, at de af Lüttichau imod Colbjørnsen brugte „uforskyldte, stammelige og ærerørige“ Sigtelser maatte kendes døde og

magtesløse, hvorimod han for sit herved ubviste „ublu og ærefærdige“ Forhold maatte tilfindes at være en Ragner og bøde sine 3 Mark. Den 4de April 1791 faldt Dommen, i hvilken Lüttichaus Udtryk og Beskyldninger kaldtes „uforskyldte og ærenærgaende“, og hans Forhold „stammelig og lovsfridigt“ og der paalagdes ham at udrede en Bøde paa 1,000 Rbd. til Frelser's Kirke, 80 Rbd. i Omkostninger til Modparten, 34 Rbd. for usødig Trætte til Justitskassen og end videre 5 Rbd. til denne Kasse. Almenhedens Uvillie imod ham forsøgedes derved, at han under Sagførelsen tilsendte Retten en trykt Forførsstale, hvori han siger, at den nok kunde lade sig forlede til at dømmes efter andet end det, der i Retten selv forhandledes, og tillige gentager de Ytringer, for hvis Skyld han til Slutningen blev dømt. Kammerherrenøglen mistede han paa samme Tid. Dette var mere end den stolte Mand kunde finde sig i. Harnfuld forlod han Danmark og drog til Tyskland, som han vist nok betragtede som sit andet Fædreland; thi den Gang var Slægten Lüttichau ikke saa dansk, som de fleste af dens nulevende Medlemmer ere. I Preussen mødte man ham med aadne Arme, og allerede 1792 blev han thyt Rigs-greve. I Anledning af denne Udnævnelse stred Tyskeren v. Eggers, der var bekendt for sin Ubygtighed i Dansk og besøgtet var bleven Professor i Lov-kynbigheden ved Kjøbenhavns Universitet, i et thyt Tidskrift en Afhandling om den nødvendige Forsigtighed ved Meddelelse af høiere arvelig Stand i Tyskland og mindebe heri om Lüttichaus Proces og Domsfærdelse. I Tyskerens Dnje var det naturligtvis en stor Brøst, at Lüttichau havde sat sig op imod en Enevoldshefester, og anden Forbrydelse kunde han dog ikke beskyide ham for. Da dette Hæfte var særbdigt til Udgivelse, havde Lüttichau faaet Underretning derom, og han begav sig da til Forlæggerens Bog-lade i Hamborg, forbød ham efter „Inyfsende Trusler“ i den kejserlige Ministers Navn at sælge dette Hæfte og fik ham senere truet til at udstøre vedkommende Blade, hvorpaa Hæftet, saaledes lemlæstet, udsendtes. Efter ny Trusler fra Rigs-grevens Side besjendtgjordes det senere, at Afhandlingen havde staaet der paa Udgiverens Risiko, men at han og Forlæggeren havde „med billig Fortrydelse“, saa snart de havde læst den, lade den udstøre. Om Lüttichau er der nu intet mere at tilseje, end at han udgav et Strids-skrift om denne v. Eggers's „Dumbvisstighed“ og et andet om sin Retstrætte med Colbjørnsen. Han var 1786 bleven Entemand og havde siden ægtet Karen v. Benzon. I Maret 1805 bøde han som preussisk Minister i den

A A K A R

i Jylland.

neberfariste Krebs. Han var en Mand med Kundskaber og Dygtighed og havde, hvad der des værre er saare sjældent hos en Hofabel og hos et af Enevælden fuet og løvet Folk, Mod til at kæmpe for sin Overbevisning imod Magthaverne. Men sørgeligt var det, at han til sidst stred for en saa slet Sag.

Om Aakærs senere Ejere har Udgiveren forgæves søgt nærmere Oplysning. I Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Hundrebaar tilhørte Gaarden en Grev v. Dernath, senere en Grev v. Reventlow og derpaa en Grev v. Bernstorff. 1842 var S. G. Cohen dens Ejer, og han havde vist nok den Gang haft den nogle Aar. Siden 1856 har Aakær tilhørt Kammerraad P. S. Neergaard.

Hovedbygningen er af Bindingsværk og en Etage høj. Det hele Ager og Engs Hartkorn er 118 Tdr. 2 Skpr. 1 Fdk. 1 Alb., Skovstykket 3 Tdr. 7 Skpr. 3 Fdk. 1 $\frac{1}{2}$ Alb., Møllestykket 3 Tdr. Selve Gaardens Fladeindhold er 2,020 Tdr. Land, hvoraf 1,320 Tdr. Land Ager, 150 Tdr. Land Eng og 550 Tdr. Land Skov, og dens eget Ager og Engs Hartkorn er 104 Tdr. " Skpr. 1 Fdk. " $\frac{3}{4}$ Alb. Til Gaarden høre 4 Fæstegaarde med i alt 14 Tdr. 2 Skpr. " Fdk. " $\frac{1}{4}$ Alb. Hartkorn og 14 Huse uden Jord. I Aaret 1808 var Gaardens eget Hartkorn 50 Tdr. 7 Skpr. 1 $\frac{1}{2}$ Fdk., hvorunder hørte 883 Tdr. Land Ager og Eng. Skovene udgjorde den Gang 455 Tdr. Land.

